

Εγγάρακτο τοπίο στον Λυκαβηττό: Σύνθεση στη διεπαφή του φυσικού και του ανθρωπογενούς

Μαργαρίτα Ζακυνθινού-Ξάνθη - 26/02/2023

Διπλωματική Εργασία

Σπουδάστρια: Μαργαρίτα Ζακυνθινού-Ξάνθη

Επιβλέπων καθηγητής: Κωνσταντίνος Μωραΐτης

Τριμελής Κριτική Επιτροπή: Γ. Γυπαράκης, Κ. Μωραΐτης, Π. Τουρνικιώτης

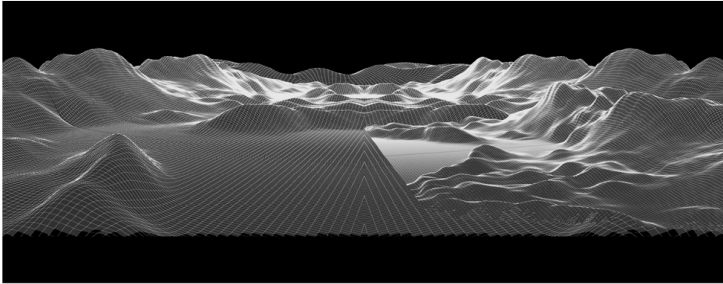
Ημερομηνία Παρουσίασης: Φεβρουάριος 2022

Πανεπιστήμιο: Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.Μ.Π., Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών "Έρευνα στην Αρχιτεκτονική: Σχεδιασμός - Χώρος - Πολιτισμός"

Το ερευνητικό αντικείμενο της εργασίας αφορά την αντίληψη και τη σχηματοποίηση του τοπίου σε σχέση με το φυσικό και ανθρωπογενές στοιχείο. Η προβληματική αυτή προσεγγίζεται αρχικά μέσω μίας θεωρητικής διερεύνησης των στοιχείων αυτών στο πλαίσιο του Αθηναϊκού τοπίου, και στη συνέχεια μέσω μίας σχεδιαστικής πρότασης στον λόφο του Λυκαβηττού.

Στο **πρώτο μέρος** όπου εξελίσσεται η θεωρητική έρευνα, εστιάζοντας στο Αθηναϊκό τοπίο, διαπιστώνουμε ότι διαθέτει μια πάλλουσα φυσική τοπογραφία υπό τη μορφή ενός χωρικού κοίλου, περιέχοντας το φυσικό και το ανθρωπογενές στοιχείο σε άμεση γειτνίαση και δυναμική αλληλεξάρτηση. Αναζητείται η αντίληψη του τοπίου τόσο μέσα από τη φυσική γεωμορφολογική του τάξη όσο και από το έντονο αστικό περιβάλλον που το καταλαμβάνει.

Αραγε, το αττικό τοπίο, με τη ρέουσα διάπλαση του φυσικού του αναγλύφου, μπορεί να «ιδωθεί» μέσα από μία τοπολογική θεώρηση με ανταπόκριση στην έννοια του «λείου χώρου», όπως εξηγείται από G. Deleuze και F. Guattari στο βιβλίο τους "Mille Plateaux", ή λόγω του πολύσπαστου χτιστού του στοιχείου φαίνεται να διέπεται από τις αρχές της ευκλείδειας γεωμετρίας, ανταποκρινόμενο στις συνθήκες του «ραβδωτού χώρου»;

Φυσικό Τοπίο | Το ανάγλυφο της Αθήνας ως συνεχές σε ταλαντώσεις των λόφων και των βουνών, ανταποκρινόμενο στις **συνθήκες του Λείου Χώρου**, όπως τον περιγράφουν οι Deleuze & Guattari. Από τον Πειραιά προς την Αθήνα.

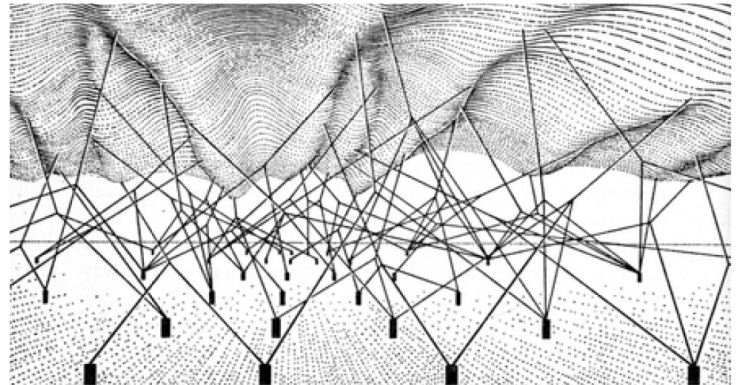

Ανθρωπογενές Τοπίο | Το ανάγλυφο της Αθήνας ως ασυνεχές με ρωγμές, ορθοκανονικό πλέγμα, ανταποκρινόμενο στις **συνθήκες του Ραβδωτού Χώρου**, όπως τον περιγράφουν οι Deleuze & Guattari. Από τον Πειραιά προς την Αθήνα.

Εν τέλει τα δύο στοιχεία συναντώνται διαρκώς, πυροδοτώντας τη συνθήκη της μεταβολής, βρισκόμενα σε μία διαλεκτική σχέση που θα μπορούσε να περιγραφεί με την έννοια του πορώδους σε γεωμορφολογικό επίπεδο, παρουσιάζοντας συγχρόνως κοινωνικές και πολιτισμικές προεκτάσεις. Τέλος, η θεωρητική διερεύνηση επεκτείνεται στην έννοια του επιγενετικού τοπίου του C. H. Waddington, και συμπεραίνεται ότι το τοπίο, ως επιγενετικό, συνεπάγεται την απόκτηση χαρακτηριστικών μέσα από μια διαδικασία δυναμικής αλληλεπίδρασης με εξωγενείς παράγοντες, κάτι που καθιστά φανερό το «άνοιγμα» της έννοιας του τοπίου προς την κοινωνική και πολιτισμική συνθήκη.

Το **πορώδες** - σε επίπεδο δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος

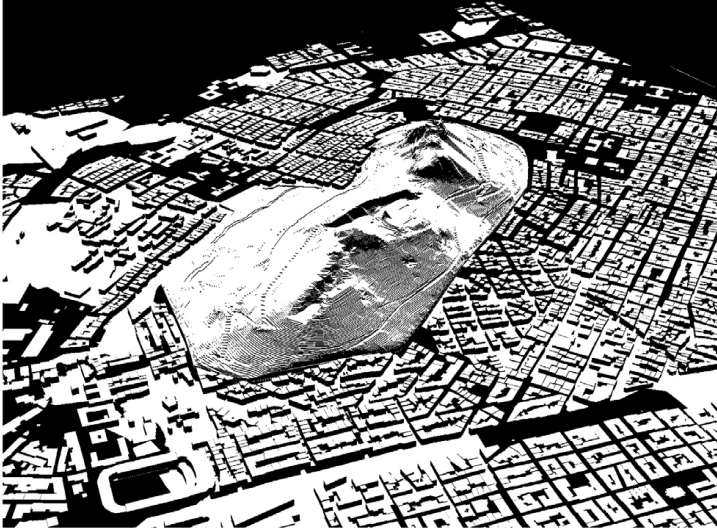

Η έδραση του υποβάθρου του αναγλύφου σε "αγκύρια" εξωγενών παραγόντων, εξ' ου και ο όρος **επιγενετικό τοπίο** (επί + γένεση). Το τοπίο που διαμορφώνεται κατά την αλληλεπίδρασή του με το σύμπλοκο των παραμέτρων που ορίζονται ως το περιβάλλον του.

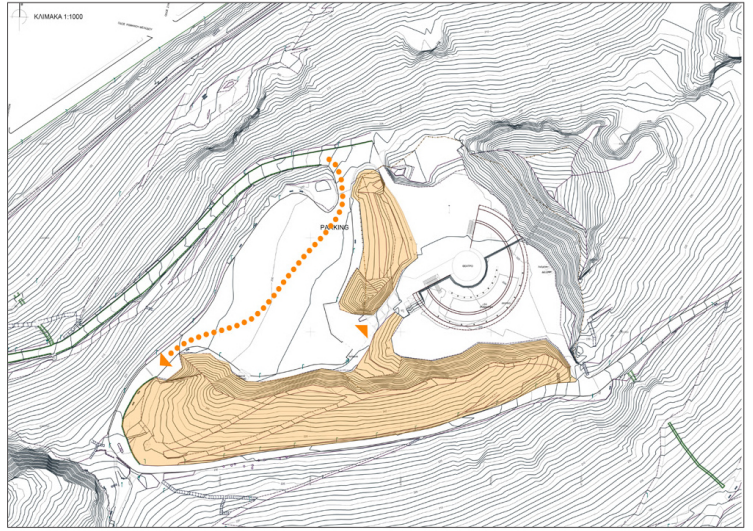
Η συγκρότηση του συγκεκριμένου θεωρητικού υποβάθρου γύρω από το τοπίο δημιουργεί ένα γόνιμο έδαφος, για να εξελιχθεί η διερεύνηση του ερευνητικού ερωτήματος και δια του σχεδιασμού. Για αυτό και στο **δεύτερο μέρος** της εργασίας, αναπτύσσεται μία πρόταση τοπιακού και αστικού σχεδιασμού, με υπαίθριες και κτιριακές διαμορφώσεις. Η περιοχή παρέμβασης είναι **το πλάτωμα του λόφου του Λυκαβηττού, ένα ιδιόμορφο σημείο διεπαφής του φυσικού και του ανθρωπογενούς στοιχείου**. Πριν την ανάπτυξη του σχεδιασμού, διερευνώνται οι μεταβολές του λόφου ιστορικά, τόσο στη φυσική του διάπλαση, όσο και στην αντίληψη που κυριαρχούσε για αυτόν την εκάστοτε εποχή. Ενδιαφέρον εύρημα της έρευνας ήταν η μεταβολή του λόφου σε μία κοιλότητα λατομείου, και στη συνέχεια η κάλυψη και η ισοπέδωση αυτής της κοιλότητας με έναν τεχνητό τρόπο, κάτι που οδήγησε στο αποτέλεσμα που βλέπουμε σήμερα στον λόφο.

Η πρόταση αφορμάται από τις αλληπάλληλες αποκολλήσεις γης που πραγματοποιήθηκαν όταν ο λόφος λειτουργούσε ως λατομείο και επιχειρεί μία **ανασύνθεση της ύλης**. Στο πλαίσιο της διερώτησης για το

ποια είναι η φύση του Λυκαβηττού (η φύση ως βλάστηση/ ως βράχος/ ως φως;), ο σχεδιασμός ακολουθεί διάφορα στάδια πειραματισμού, που αφορμώνται τόσο από τη θεωρητική έρευνα όσο και από τα στοιχεία ανάγνωσης του τόπου παρέμβασης.

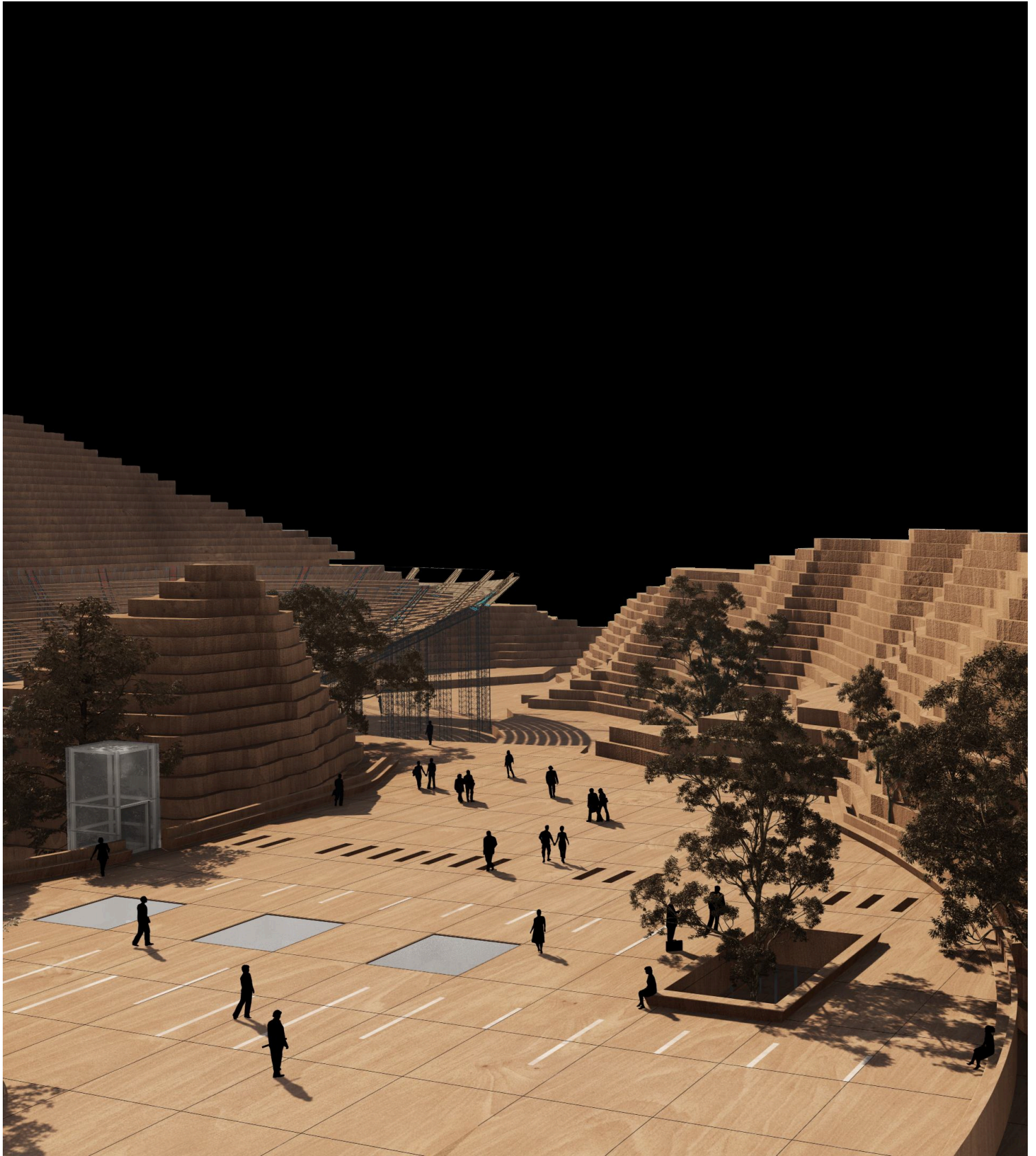

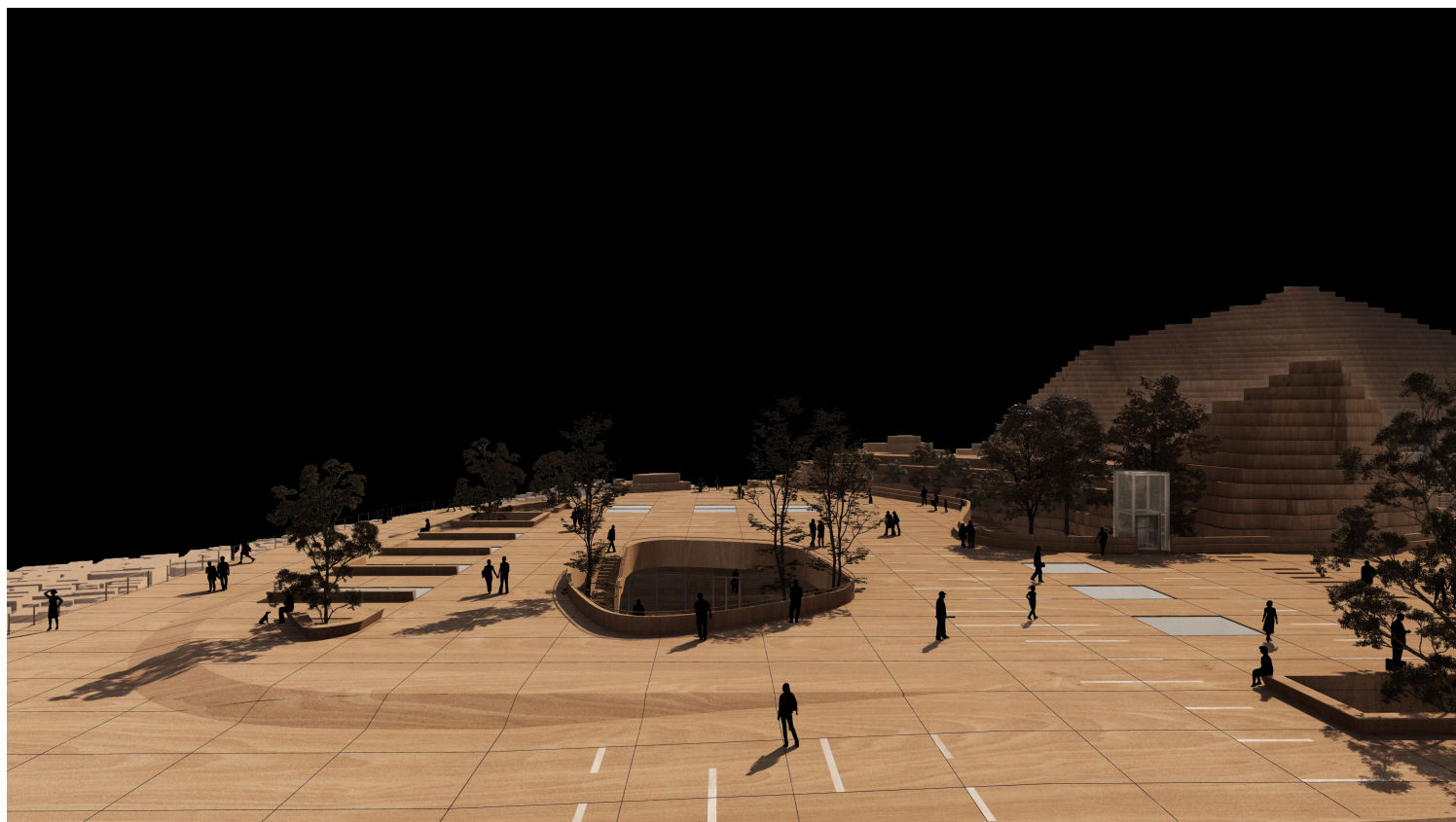
Η περιοχική παρέμβαση είναι το πλάτωμα του λόφου του Λυκαβηττού, ένα ιδιόμορφο σημείο διεπαφής του φυσικού και του ανθρωπογενούς στοιχείου

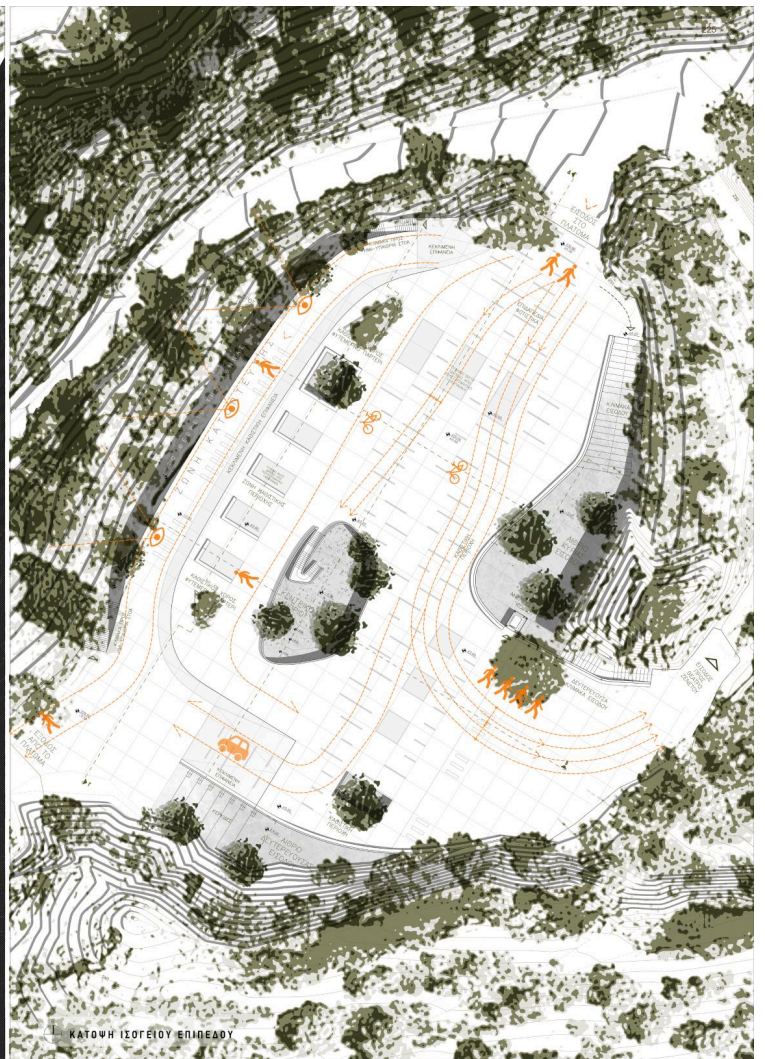
Νότια και ανατολικά το πλάτωμα περιβάλλεται από ψηλότερους όγκους, θα τους περιγράφαμε ως «απομνηνάρια» από τη λατόμηση που υπέστη ο λόφος.

Επιχειρείται λοιπόν η δημιουργία ενός ανοικτού υπαίθριου χώρου ως μία δημόσια πλατεία στο επίπεδο του πλατώματος, δοκιμάζοντας πλαστικές και γλυπτικές επεξεργασίες.

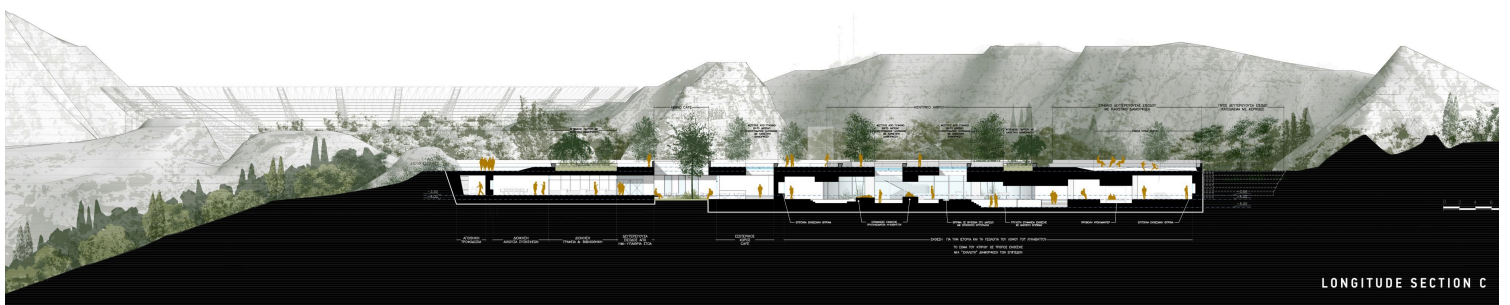

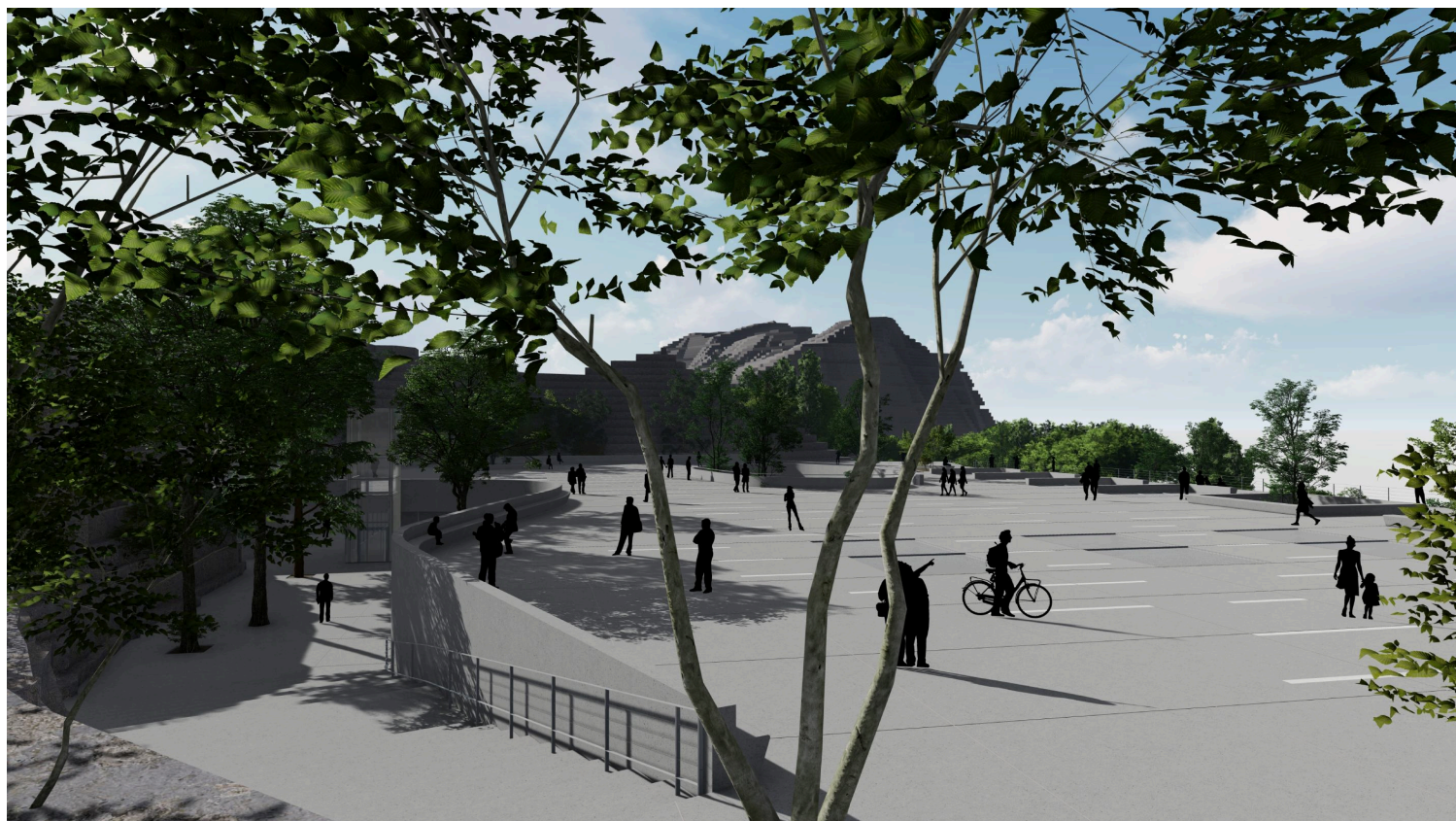

Σε κατώτερο επίπεδο δημιουργείται μία εκτενής εκσκαφή, ένα μεγάλο «σκάψιμο» που φιλοξενεί μια κρυμμένη «κάτω πόλη», πλασμένη με πιο απότομα και γεωμετριοποιημένα χαρακτηριστικά, η οποία συμπληρώνει και υποβαστάζει τη διαμόρφωση ανοικτού υπαίθριου χώρου στο επίπεδο του εδάφους. Σε αυτό το υπόσκαφο τμήμα της πρότασης συγκεντρώνονται δημόσιες λειτουργίες και χρήσεις, χωρίς να ορθώνονται επιπρόσθετοι κτιριακοί όγκοι οι οποίοι θα παρενέβαιναν στο εμφανές σήμερα εδαφικό ανάγλυφο του τοπίου του Λυκαβηττού. Τα δύο επίπεδα επικοινωνούν με τη διάνοιξη διατρήσεων, οπών και αιθρίων, δημιουργώντας ένα έδαφος «πιο πλούσιο και πορώδες».

Η πρόταση αποσκοπεί να διατηρήσει τα χαρακτηριστικά της οριζοντιότητας, της αστικότητας και του ανοιχτού ορίζοντα όπως αυτά εμφανίζονται στο σημερινό πλάτωμα, μεταγράφοντάς τα σε **έναν σύγχρονο δημόσιο χώρο**, ο οποίος θα λειτουργούσε ως **πόλος ενίσχυσης της δυνατότητας "όρασης", αναγνώρισης και κατανόησης του φυσικού, πολιτιστικού και ιστορικού τοπίου**. Ανασυνθέτει μια ανάγλυφη εγχάρακτη πλατεία, ως μια **περιοχή θεώρησης και κατόπτευσης της πόλης**, ως το «**θεωρείο της Αθήνας**».

Συνολικά, η διερεύνηση πάνω στο ζήτημα της συσχέτισης φυσικού και ανθρωπογενούς, κατέδειξε ότι δεν μπορούν να νοούνται ως δύο ξέχωρες οντότητες. Η σχέση πόλης-αναγλύφου, τεχνητού-φυσικού, είναι σύνθετη και οι γραφές και οι επανεγγραφές της πόλης πάνω στο φυσικό υπόβαθρο και αντίστροφα είναι διαρκείς και εξελισσόμενες, συνθέτοντας ένα τοπίο σε μεταβολή. Το τοπίο όμως δεν είναι απλά μορφοποιημένο από την επιρροή δυνάμεων, αλλά επίσης "μορφοποιητικό" και επιγενετικό, για τις φυσικές και τις κοινωνικές δράσεις.

Έτσι, ο σχεδιασμός και η σχηματοποίηση του τοπίου χρειάζεται να προβαίνει στη διερεύνηση των κανόνων μεταβολής και στη σχηματοποίηση των όρων μεταβολής, ενώ δεν μπορεί να περιορίζεται στη διατύπωση σταθερών ευκλείδειων ή μεταβλητών τοπολογικών σχημάτων. Ο σχεδιασμός κρίνεται σκόπιμο να διαπραγματεύεται το «**πυκνότερο έδαφος**» ενός έργου και να εξετάζει τον πραγματικό ζώντα χώρο, καθώς αυτός φέρει μέσα του πολλαπλά νοήματα, εμπειρίες και αισθήσεις.

Τέλος, καθώς ο σχεδιασμός εξελίσσεται με νοητικές προσεγγίσεις αφαίρεσης και σχηματοποίησης των στοιχείων της εξωτερικής πραγματικότητας, συγχρόνως «μεταφέρει» τη σκέψη και τους συλλογισμούς μας. **Οι σκέψεις και οι θεωρήσεις μας μοιάζουν να αποτελούν ένα άυλο εκμαγείο που σμιλεύει το έκτυπο του σχεδιασμού, και αντιστρόφως**, συμβάλλοντας στη σύνθεση του αρχιτεκτονικού θεωρητικού και του σχεδιασμένου λόγου ως ενός ενιαίου.

Μπορείτε να διαβάσετε ολόκληρη την εργασία, [εδώ](#).

“Lycabetus engraved. Design at the interface of natural and anthropogenic landscape”

This research thesis deals with the perception and the formation of landscape in relation with the natural and the man-made element. The topic is approached first through a theoretical research in the context of the Athenian landscape and then through a design proposal on Lycabettus hill.

In the **first part** of the thesis, **theoretical research** is developed in order to shed light on the various aspects of the research question. Focusing on the Athenian landscape, we identify a pulsating natural topography in the form of a spatial hollow, containing the natural and anthropogenic element in immediate proximity and in a dynamic interdependence.

Can the Attic landscape with the fluid formation of its natural relief be understood through a topological approach with reference to the concept of “**smooth space**”, as explained by G. Deleuze and F. Guattari? Or due to the multifaceted cubist shapes of the built environment can it be characterized by the principles of Euclidean geometry, corresponding to the conditions of the “**striated space**”?

Overall, the two elements meet constantly, triggering conditions of change and interacting in a dialectical relation that could be also described with the notion of porosity at the geomorphological level, with concurrent social and cultural inferences. Finally, the research explores the notion of the **epigenetic landscape**, as presented by C.H. Waddington. It is concluded that the landscape, as an epigenetic element, acquires characteristics through a dynamic process of interaction with external factors, thus illuminating the “openness” of the notion of landscape to social and cultural conditions.

The formation of the particular theoretical background in relation to landscape, creates the conditions for the expansion of the research question to the process of design. Thus, in the **second part** of the thesis, a proposal of **urban and landscape design** is developed, including outdoor configurations and facilities. The site of the proposal is the plateau of Lycabettus hill, in a distinct interface point of the natural and anthropogenic element. Prior to the design, the thesis explores the transformations of the hill throughout history, concerning both the alterations of its natural shape and the changes in the perception of the hill throughout the years. An

interesting finding of this part of the research was the transformation of the hill into a quarry cavity and then the covering and horizontalization of this cavity in an artificial way, which led to the shape that can be seen in the hill today.

The proposal is inspired by the successive detachments of land that took place when the hill was used as a quarry, overall aspiring to carry out a **re-composition of the matter** of the hill. In the context of the investigation of the character of the nature of Lycabettus (nature as vegetation / as rock / as light?), the design follows various stages of experimentation, which are based on both the theoretical research and the spatial and cultural characteristics of the site.

The proposal attempts to create an open-air outdoor space at the level of the **plateau** as a **public square**, experimenting with plastic and sculptural expressions. At a lower level, an extensive excavation is created that reveals the previous topography of the hill, and in this cavity lies a hidden "**under-the-ground city**", sculpted with sharper and geometric features, which complements and supports the open outdoor space at ground level. In this underground part of the proposal, public complementary functions are planned, so the intervention evolves without additional building volumes being raised, which would alterate the current terrain of the landscape of Lycabettus. The two levels communicate with the opening of holes and atriums, creating a "richer and more porous" soil in Lycabettus plateau.

The proposal aims to preserve the characteristics of horizontality, urbanity and the feeling of a wide-open horizon as they appear today on the plateau, turning them into a **contemporary public space**, which could enhance the ability to see, recognize and understand the **natural, cultural and historical aspects of the landscape**. It reconstructs an engraved bas-relief square, as an **area of vision** and **oversight of the city**, as the "gallery of Athens".

Overall, the research on the correlation between the natural and the anthropogenic element, demonstrated that they cannot be perceived as two separate entities. The relation between the city and the landscape, is complex and the city's engravings and re-inscriptions on the natural environment and vice versa are continuous and evolving, composing landscape in constant change. The landscape, however, is not merely shaped by the influence of forces, but it is also epigenetic and shape-forming itself, for the physical as well as social condition.

Thus, the formation of landscape in the context of landscape design needs to investigate the rules of change, the shaping of the conditions of transformation and cannot be limited to the formulation of fixed Euclidean or variable topological shapes.

The design should negotiate the "**denser ground**" of a project and examine the real living space, as it carries within it multiple meanings, experiences and senses.

Finally, as the designing process evolves with mental approaches of abstraction and with the formation of the elements of the external reality, it simultaneously "conveys" our thoughts and reflections. **Theoretical research seem to be an intangible mold that sculpts the result of the designing process, and vice versa**, contributing to the unification of architectural theory and design.

Read the whole research thesis, [here](#).